

HALIMA XUDOYBERDIYEVA SHE'RIYATI

Jo'rayeva Shohista Choriyevna

Termiz davlat universiteti akademik litseyi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotasiya: Taniqli o'zbek shoirasi Halima Xudoyberdieva Markaziy Osiyo adabiy manzarasida o'chmas iz qoldirdi. Uning mamlakatining boy madaniy merosi aks etgan she'riyati O'zbekiston qalbiga betakror nigoh bag'ishlaydi. Xudoyberdieva o'z she'rlari orqali tarix, urf-odat va shaxsiy tajriba iplarini ustalik bilan to'qib, chuqur shaxsiy va umumbashariy jihatdan bog'liq bo'lgan so'zlarning gobelenini yaratadi. Ushbu maqolada, biz shoiraning hayoti va ijodini haqida ma'lumot berib o'tamiz.

Kalit so'zlar: hayoti va ijodi, she'rlari, lirika, tasvirlash, intonatsiya, badiiy yorqinlik

Kirish: Halima Xudoyberdiyeva 1947-yil 17-mayda Sirdaryo viloyatida tug'uladi. O'zbekiston xalq shoirasi, Hurmat belgisi va El-yurt hurmati ordeni sohibasi hisoblanadi. Shuningdek, Toshkent davlat universitetining jurnalistika fakultetini 1972-yilda tugatgan. Va shu yili mehnat faoliyatini „Saodat“ jurnalida bo'lim boshlig'ligidan boshlagan. Talabalik yillarida „Ilk muhabbat“ (1968) she'riy to'plami chop etildi. Shoiraning „Oq olmalar“ (1973), „Chaman“ (1974) to'plamlari ketma-ket nashr qilindi. Halima birdan o'ziga xos shoira sifatida tanila boshladi. 1975—1977-yillarda Moskvadagi Adabiyot institutining Oliy Adabiyot kursida o'qidi. Shu yillarda shoiraning „Beliye yabloki“ (Sovetskiy pisatel, 1977), „Suyanch tog'larim“ (1976), „Bobo quyosh“ (1977) to'plamlari

bosildi. „Muqaddas ayol“ (1987), „Bu kunlarga yetganlar bor“ (1993), „To‘marisning aytgani“ (1996), „Saylanma“ (2000) shoironing muhim asarlaridir.

Xudoyberdiyevaning ilk she’rlari o‘quvchilik yillarida Yangiyer tuman gazetasida bosilgan. Shundan keyin uning „Ilk muhabbat“ (1968), „Oq olmalar“ (1973), „Chaman“ (1974), „Suyanch tog‘larim“ (1976), „Bobo quyosh“ (1977), „Issiqqor“ (1979), „Sadoqat“ (1983), „Muqaddas ayol“ (1987), „Bu kunlarga yetganlar bor“, „Hurlik o‘ti“ (1993), „To‘marisning aytgani“ (1996) „Yo‘ldadirman“ (2005) va boshqa she’riy kitoblari nashr etilgan. Uning tasviridagi ayol har qanday xalq va mamlakatning kelajagi sog‘lom va barkamol yoshlarni yetkazib beruvchi mo‘‘jizaviy kuchdir. Ayni shu nuqtai nazardan o‘zbek ayollarining o‘y-xayollarini, ichki kechinmalarini yorqin tasvirlaydi, zamondoshlarida ayollarga nisbatan xurmat va muhabbat tuyg‘ularini o‘stirishga intiladi. Xudoyberdiyevaning she’rlari ko‘plab xorijiy tillarga tarjima qilingan.

Vaqt va adabiyot o‘rtasidagi munosabatlar murakkab muammodir. Vaqtning asosiy belgisi uning doimiy harakati va o‘zgarishi bo‘lganligi sababli, asl adabiyotning asosiy xususiyati u yaratilgan vaqtdan uzoqroq yashashga intilishidir. Unda turgan vaqtni ko‘rish qiyin va uning biron bir jihatini baholash yanada qiyinroq.

Shuning uchun zamonaviy o‘zbek adabiyoti va uning xususiyatlari haqida gapirish juda mas’uliyatli. San’at asari ijodkorning shaxsiyatini ifoda etar ekan, uni uslubda ko‘rsatadi. Shoirning jumlar tarkibi, badiiy tafsilotlarning funksionalligi, bayon qilish uslubi va badiiy kuzatish intizomiga e’tibor berish, albatta, uslub va o‘ziga xoslikka ta’sir qiladi. Shuning uchun uslub-bu yaratuvchining tabiatida yuzaga keladigan, jamiyatning estetik harakatini belgilaydigan va mustaqil g‘oyaning boshlanishiga yordam beradigan birlik. Haqiqiy rassomning yuragi doimo titraydi. Chunki u hech kim ko‘rmagan sahnani kuzatganda, bu uning qalbida aks etadi. Axir, boshqalar eshitmaydigan ohanglarni tinglash, bu uning fikrini doimo bezovta qiladi. Ushbu misralarda shoir bizning fikrimizni

tasdiqlaydi: "siz so'ramaysiz, men aytmayman, singan yuragimga qarang. Tasvir ob'ekti sifatida olingan lirik qahramonning fikrlari ular kabi chuqurroq ochib berildi.

Shakl va mazmun jihatidan muntazam shakllanadigan hozirgi ishda ohang intonatsiyasi asta-sekin ko'tariladi. Shu bilan birga, oyatlar, bandlar va tushunchalar orasidagi tarkibni umumlashtiradigan mantiqiy bog'liqlik paydo bo'ldi va bu talqin va tahlilni o'z o'rnida birlashtiradi. She'rda qahramonning lirik kechinmalari tahlil markazida bo'lib, barcha tafsilotlar tavsiflovchi elementlar bo'lib xizmat qiladi. Tafsilotlarining markazida o'quvchini falsafiy kuzatishga undaydigan chuqur fikrlar mavjud. Shoir ayolning ichki dunyosini, uning ruhiy kechinmalari sahnalarini mohirona chizadi, natijada rassomning hayotiy tajribasi she'rning shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini belgilaydigan har bir misradagi badiiy ranglardan iborat bo'ladi. Sharq ayollarining o'ziga xos xususiyatlari ularning ifodalari, munosabatlari, qadr-qimmati va muloyimligida yaqqol namoyon bo'ladi. Aynan shu jihatlari bilan o'zbek ayollari G'arb ayollaridan keskin farq qiladi. Chunki o'zbek ayolining singan yuragini va yuragidagi yo'lbarsni uyg'otmaslik istagi ayolning zaifligidan emas, balki uning kuchi va qat'iyatligidan dalolat beradi. Halima Xudoyberdiyeva bu oyatlarda nafaqat o'zini, balki barcha o'zbek ayollarining ruhiy holatini ham ifoda eta oldi.

Shovqin qilmang, meni uyg'otmang

Yuragimda yo'lbars yotadi.

Badiiy g'oya va hissiy ma'no, shakl va mazmun nisbati, individuallik va tipiklik, yaxlitlik she'riy tasvir vositalari adabiy fikrning bosqichma-bosqich takomillashishini ta'minlaydigan jarayonni ifodalaydi. Agar umumiy bo'lsa ob'ektiv voqelikni his qilish va sub'ektiv munosabatning o'ziga xosligi shoiraning asosini belgilaydigan uslub, ijodiy individuallik uning markazidadir. Zero, badiiy idrokka o'tkazilgan rivoyatning xarakterli shakli mohiyatan turli she'riy tushunchalar, ularning ichki ziddiyatlari va yaxlitligi

munosabatlaridan kelib chiqadi. Lirik qahramonning kayfiyatini kuzatar ekanmiz, so'zdan so'zga o'tayotganda uning fikrlar tobora ko'proq ochiladi va intonatsiyada ko'tariladigan ohang yaratiladi.

She'riyat zamonning aks-sadosi ekanligiga keng ishoniladi. Bu ma'lum bir asosga ega. Biroq, haqiqiy she'riyat davrning aks-sadosi bo'lib, u o'ziga xos davrni, badiiy olamni yaratishga qodir. Shoiraning "ayol yuradi" she'rini yuksak badiiy tadbir sifatida baholashimiz mumkin. Asarda shoira o'sha davr ayollarining so'zlarini, ularning fikrlari, hissiyotlari, tasavvurlari va hissiy qo'zg'alishlarini yorqin ifodalagan. She'rda ruhiy tajriba organik ravishda kuchayadi. U so'zlar, tushunchalar va gaplar o'rtasida mantiqiy bog'liqlik yaratadi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, Halima Xudoyberdieva she'riyati adabiyotning millat qalbining mohiyatini qamrab olish qudratidan dalolat beradi. Uning chuqur vatanparvarlik tuyg'usi, shaxsiy tajriba va hissiy shiddat bilan singdirilgan misralari O'zbekiston olamiga o'ziga xos oyna ochib beradi. Xudoyberdieva o'z she'riyati orqali nafaqat o'z mamlakatining madaniy merosini saqlab qoldi, balki butun dunyo yozuvchilari va kitobxonlarining yangi avlodini ilhomlantirdi. Uning merosi adabiyotning o'zgaruvchan kuchi, chegaralar va chegaralardan oshib ketish qobiliyati va inson qalbiga ta'sir qilish qobiliyatini eslatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xudoyberdiyeva H. Tanlangan asarlar. Toshkent. Sharq. 2020.
2. Normatov U. Ijod sehri. Toshkent. Sharq. 2007 yil.
3. Jabborov N. Vaqt. Mezon. She'riyat. Toshkent. G'afur G'ulom. 2015 yil.
4. Yoldoshev Qozoqboy. Issiq so'z. Toshkent. Yangi davr avlodi. 2006 yil.
5. Mirgosimova M. Talabalarning adabiy tahlil qilish malakalarini shakllantirish va takomillashtirish asoslari. Toshkent. Fan. 2006 yil.